

# Ք Ի Տ Ա Կ

## Շ Ա Ք Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ

Դիտակը Չորեքաբքի օրերը պիտի հրատարակուի :  
Բաժնուրդագրութեան տեղն է Ակոբեան-Սան Վերի  
յարկ քիւ 5.

Տարեկան գին Երեք Մէքէս . . . . . Դ. 60  
Վեցամսեայ մէկուկէս » . . . . . » 30  
Հասք . . . . . փր. 50

Ա. ՏԱՐԻ

1870 ՕԴՈՍՏՈՍ 26

Թ Ի Ի 24

ՊԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐԲ

(Շար. տես քիւ 16-20-22-23)

Առաքեալին կանխաձայնած Աստուծոյ եկեղեցիին մէջ տեղի ունենալիք մեծ ապստամբութեան պարագլուխ եղող՝ մեղաց մարդ և կորսեալն որդի անուանեալ, այն մեծ և զինեալ հակառակորդին մէկ ուրիշ հանդամանքն ալ սա յուցուած է, « Թէ նա ամենուն վրայ հրապարտացած պիտի ըլլայ և Աստուած ըսուի ու պաշտուի : » Ոչ միայն ուրիշներէն պիտի կոչուի կամ պաշտուի ընդդէմ իր կամքին ու հաճութեան, ինչպէս անգամ մը Լիւստրայի բնակիչները Պօղոս և Բառնաբաս առաքեալներուն ըրին, երբոր տեսան ըսն իրենց աչքեմովը անոնց կատարած Աստուծային հրաշագործութիւնը, որ ի ծնէ կազի մը վրայ կատարեցին : Բոլոր ժողովուրդը սկսաւ մէկ ձայն

աղաղակել, « Աստուածք նմանեալք մարդկան իջին առ մեզ : » Մինչև անգամ անոնց Գուրմն ալ հետերնին մէկ եղաւ և յուր ու պսակներ բերելով ուզեց որ զո՛հ ընէ : Բայց Բառնաբաս և Պօղոս առաքեալները երբ տեսան ու լսեցին այս հայհոյական ձայներն ու շարժումները, ահ և սոսկում եկաւ վրանին և իրենց հանդերձները պատռելով՝ իսկոյն ամբօսէն դուրսցաթիկեցին ու սկսան աղաղակել : « Արք զի՛նչ գործէք զայդ : » Ոչ ապաքէն մենք ալ ձեզի պէս կիրքեր ունեցող մահկանացու մարդիկ ենք, ընդէր կը յանդգնիք զմեզ Աստուծոյ կարգը դասել, մենք պարզ սպասաւորք ենք բանին : Այսպէս արդիւեցին բազմութիւնը, չ'թողուցին որ զիրենք Աստուծոյ կարգը դասեն և իբրեւ Աստուած պաշտեն : Գործոց ԺԴ. 7-17 : Ասոր նման բան մ'ալ Պետրոս առաքեալին պատահեցաւ : Կուռնելիոս անոր ոտքը ինկաւ և երկրպագութիւն ըրաւ, բայց նա խափաւ յանդիմանեց զայն և արդիւեց : « Ելիր կայնէ,

պոռայ, ես ինքս ալ մարդ եմ:» Գործոց Ժ. 26  
Բայց առ մարգարէութեան մէջ նշանակեալ  
«Աստուած» կոչուող և իբր Աստուած պաշտը-  
ւող հպարտ հակառակորդը, այն Աստուծոյ  
խոնարհ ծառաներուն ըրածին պէս պիտի չը-  
նէ, իրեն ասանկ անուն մը տրուած կամ պաշ-  
տոն մատուցուած ատենը, իր հանդերձները  
պիտի չպատուէ, ահ և սոսկում պիտի չպատէ  
ղինքը, «Ա.բ. զինչ գործէք զայդ», պիտի  
չաղաղակէ, այլ պիտի ջանայ և աշխատի ալ  
ևս հաստատել սնապաշտ խաժամութիւն իրենց  
ծուռ և մոլոր կարծիքին ու գաղափարներուն  
մէջ: Աստուածացեալ փառքով՝ յանդուգն  
գոռոզութեամբ ինքզինքը ամենէն վեր դասած  
և ամենուն տէր կարողած, պիտի հպարտ հը-  
պարտ բազմի Աստուծոյ տաճարին մէջտեղը,  
եւրբօրէն ու անամթաբար ինքզինքը պիտի  
ցուցնէ թէ «Աստուած» է:

Արդեօք Հռովմի Պապերը Սուրբ Գրոց այս  
մասը երբէք կը կարդան: Զարմանք որ մին-  
չեւ հիմայ Նոր Կտակարանին այս թուղթը  
պատուել և վերցընել չտուն անոր մէջէն: «Ե-  
թէ յաջողեցին գիտնային, մի վախճար շատոնց  
ըրած էին,» կրսէ այս նիւթին վրայ խօսող  
հեղինակ մը: Մարգարէութեանց մէջ շատ քիչ  
կան որ ասանկ պարզ և որոշ են, անանկ որ  
տղայ մը անգամ շատ դիւրաւ կրնայ հաս-  
կընալ: Ո՛վ կայ աշխարհիս վրայ Աստուծոյ  
եկեղեցիին մէջ աստուածային փառօք բաղ-  
մեալ որ «ամենուն» վրայ հպարտացած ըլլայ:  
Կայսրերն և ինքնակալներն անգամ կը դաւա-  
նին որ իրենց համահաւասարներ կան աշխար-  
հիս վրայ, չկայ ամենեւին իշխանութիւն մը, որ  
ինքզինքը մինչև յերկինս բարձրացուցած ամե-  
նուն վրայ բացարձակ տէր կայրնէ: Սակայն  
Հռովմայ պապերը այս անիրաւ պահանջը ըրած  
են և կրնեն մինչեւ ցարդ, և որ աւուր վրայ  
ալ աւելի շարաւ տալ կը ճգնին, երբ երկինք  
զանոնք բնաջինջ կործանել կոպառնայ: Աստուծոյ

ընդհանուր եկեղեցւոյ վրայ տիրապետելու ի-  
րաւասութեան անիրաւ պահանջը միայնակ բա-  
ւական չսեպեցին, այլ անգուլթ փորձերով ջա-  
նացին բոլոր քաղաքական աշխարհքին վրայ ալ  
նոյնը տարածել, որով յիշեալ մարգարէութեան  
բառական ճշդութիւնը լրացաւ, որ կրսէ հը-  
պարտացած «ամենուն» վրայ:

Տասն և մէկերորդ դարուն մէջ Գրիգոր Է  
անուանեալ պապը՝ Հենրիկոս Գերմանիոյ Կայս-  
րը բանադրեց և Դահլենկէց ըրաւ, և նորա բո-  
լոր հպատակները՝ իրենց առ Կայսրն հաւա-  
տարմութիւն պահելու երդումէն ազատ հրա-  
տարակեց: Հենրիկոս երբ տեսաւ թէ ժողո-  
վուրդը Պապին բանադրանաց և նզովից կոն-  
դակէն զարհուրելով, պատրաստ է նա ու-  
րիշ Կայսր մը ընտրելու հրամանը կատարել,  
փութաց Հռովմ երթալով Փահանայտպետին  
հետ հաշտուիլ, և այսպէս չարը խափանել: Եր-  
բոր ազդեցաւ Պապին թէ Հենրիկոս առ ինքն  
եկած է և կը փափաքի իւր Սրբութեան առջև  
ներկայանալ, իւր չափը իրեն դիտցնելու հա-  
մար, հրաման ըրաւ որ իր պալատին դրանը  
մարմարին չէ մին վրայ բոկոտն սպասէ Կայսրը:

Աղեքսանդր Գ. ալ Փրեսերիկոս Կայսրը բա-  
նադրած էր, որովհետեւ նա Վիկտոր Գ. ան-  
ուանեալ Պապին կողմը բռնած էր, քանզի սա  
երկուքն ալ մի և նոյն օրուան մէջ Պապ ընտ-  
րուած էին: Բայց Փրեսերիկոս տեսնելով թէ  
բանադրանաց ուժը ծանր պիտի կոխէ իր վը-  
րայ, քանզի ընդհանրութեան սիրտը Աղեք-  
սանդրի վրայ էր, պարտաւորուեցաւ հաշտը-  
ւիլ Աղեքսանդրի հետ և խոնարհելով նորին  
Սրբազնութեան ոտքերուն տակը բանադրանաց  
կապերէն արձակում խնդրեց: Փահանայտպե-  
տը տեսնելով իւր հակառակորդին այսպէս  
գետնատարած խոնարհեալ վիճակը տաճարին  
դրանը մէջ, ոտքովը կայսեր պարանոցին վրայ  
կոխեց այսպէս ըսելով, «Գրեալ է, ի վերայ  
իժից և դարբից դնացես դու, և առ ոտն

կոխեցեալ զառիւծն և զվիշապն :

Կալիստոս Պապն ալ՝ աքացի հարուած մը տալով Հենրիկոս Զ. ի կայսերական թագը գլխէն թռուց մինչդեռ նա խոնարհեալ նորին սրբութեան առտուած արեալ ոտքերը կը պագնէր :

Այսպէս կը տեսնենք որ Հռովմի Պապին պահանջած ընդհանրական գլխաւորութեան իրաւասութիւնը մինչեւ ուր կը տարածին , մեծ ողորմութիւն եղած պիտի ըլլար աշխարհի եթէ միայն ընդհանուր եկեղեցւոյ վրայ եղած ըլլար , բայց ան ժամանակը մարդարէութեան մէջի « հպարտացած ամենուն վրայ » խօսքը մութ կը քնար , հիմայ նորին պահանջը տիեզերական է , ամէն աղղաց , ամէն ժողովրդոց և բոլոր տէրութեանց ու իշխանութեանց վրայ , ինքը իշխանութիւն ունի ամէն մարմնոց վրայ հոգեւորապէս և քաղաքականապէս , իր կապելց և արձակելց իշխանութիւնը կընդարձակի Երկնից բարձունքներէն մինչև տիեզերաց ամէն մէկ նուրբ ծայրերը և ունի ամէն մէկ անհատից հոգւոյն և մարմնոյն վրայ բաժարձակ իշխանութիւն :

Գրիգոր Է՝ առ Սուրբ Առաքեալսն Պետրոս և Պօղոս մատուցած մէկ աղօթքին մէջ այսպէս կըսէ . « Արդ աղաչեմ ցուցէք աշխարհի որ որպէս տուվեալ է մեզ կապել և արձակել յերկրն » նոյնպէս ունիմք իշխանութիւն ի վերայ երկրի տալ իշխանութիւն և քաղաքաւորութիւն :

Արդ այս տիեզերական գլխաւորութեան պահանջը հիմնեալ է այն յանդուգն ենթադրութեան վրայ , թէ Պապը երկրիս վրայ Աստուծոյ փոխանորդ է , ինչպէս որ այս մարդարէութիւնն ալ կըսէ , « Ան հակառակորդը հպարտացած ամենուն վրայ » որ Աստուած կըսուի՝ կամ կը պաշտուի , մինչև անհկա Աստուծոյ տաճարին մէջ պիտի նստի , և ինքզինքը ցուցնէ թէ Աստուած է :

(Շարժանկէ)

### ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՍՈՒԹԻՒՆՔ

— Կուգեն քու սեպհական իրաւանցդ և արտօնութիւններուդ տիրանալ , ճշդութեամբ կատարէ քու ամէն պարտականութիւններդ :

— Կուգեն ձեռքերդ՝ այլոց առջև բանալու վատ դժբաղդութենէն զերծ պահել , զանոնք անխոնջ աշխատութեան և անձանձիր գործունէութեան վարժեցուր :

— Կուգեն կեանքդ՝ ի զուր վատնած չըլլալ , ուրեմն կեանքիդ վախճանը լաւ ճանչցիր , որպէս զի ամէն օր դէպ ի անդ ընթանալ ճգնիս :

— Կուգեն մարդկութեան կատարելութիւններովը փայլիլ , մարդու պէս խօսէ , մարդու պէս գործէ և մարդու պէս վարուէ :

— Կուգեն հոգիդ չարութենէ ետ պահել . սիրտդ պատուիրանապահութեան տուր :

— Չար սիրտէն բարի խորհուրդ չբխիր , ինչպէս որ ծուռ կանոնէն ալ շիտակ զիծ չեկնէր :

### ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

Խմբագիր .

Երախտագէտ սրտից ջերմ զգացողութեան անկեղծ շողքորդութիւններն ու ջատագովութիւնները յաւէտ ընդունելու արժանի հանդիսացած են ազգին բարեկարգութեան և յառաջագիւմութեան անխոնջ և անձանձիր հսկող կենդանի շահատակ աղղութեան հայկադն Մեկենասները . որոց վերայ որքան բազմապատկի շնորհապարտ սրտի մը պատուական մուսային սրտառուչ երգերն ու նուագները , այնքան աւելի կարժանանան իրենց ընդունած ջերաջերմ գովաբանութեանցն , և յաւիտեան անմահացնելու իրենց արժանիքը առիթ կ'առնուն : Արդ որպիսի ճշմարիտ Հայ անունը իւր վերայ կրող անհատ սոցա ցանկալի անուննքն ոսկեղէն տառերով գրելու և ի լուր աշխարհի հնչեցնելու իղձն ու հաճոյքը չզգար և չխօստովանիր :

Վատ և աւելի չարաչար նկուն է այն բազուկը, որ աղգին համար գործելու կը դանդաղի. խարդախ և միանդամայն ապերախտ է այն սիրտը, որ փոխանակ կարօտելոյն ձեռքէն եկած օգնութիւնն ընելու, վատ և խաւարային խորհրդոց մէջ կը շրջի միշտ. կը թողու որ իւր նմանիքը խեղճ անօթութենէ կորսուի. պատու մը հացով դոնէ զայն գոհ չընելէ՝ ի զատ, ընդհակառակն կծու և եպերեջի արհամարհանօք կը վարուի հետն. կը նախատէ կ'ատէ զայն և կը մերժէ. բնաւ չսիրէր կատարել այն սրբազան պարտաւորութիւնն, որ աշխորհիս մեծ բարոյական Ուսուցիչը հրամայած է թէ՝ « Ինչ որ կուղէք որ ձեզի ընեն մարդիկ դուք ալ անոնց անանկ ըրէք » . Վերջապէս միով բանիւ վատ և կրկին չարաչար վատ ըսելու արժանի սեպելու է այն ամենը անշուշտ. որք միշտ անյագ ընչասիրութեան մը կուրօրէն գործիք ըլլալու վատութիւնը յանձն առած՝ կ'աշխատին ու պիտի աշխատին միայն իրենց շահախնդիր նպատակը յառաջ մղելու, ամենեւին առանց հասարակաց օգուտը իրենց անձնականէն վեր դասելու կամ նախապատիւ բռնելու :

Աշխարհիս վերայ ինչ կայ, որ ամենէն աւելի քաղցր, ամենէն աւելի օգտակար ըլլայ մարդկային ընկերական վիճակին, եթէ ոչ ազատսիրութիւն և հայրենասիրութիւն. այս երկու երկնից հաճոյ և ընդհանուր մարդկութեան ալ պաշտելի և նուիրական կոչուած գըլխաւոր առարկաները, որոց մէջ կը բովանդակուին հետեւաբար այն ամեն մարդս իւր աղնիւ հանգամանքներովը կատարեալ մարդ ընելու անհրաժեշտ և զգալի պարտաւորութիւնքն ալ :

Մեր վիճակին սատարող, և իւր առատագութ խնամոց զգեստները մեր վերայ տարածանող Տեղույս վեհանձն ազգասէր և հայրենասէր աղաներէն մէկն է Մոզեանց մեծապատիւ Յակոբ աղայն, ինչպէս իւր մասնաւոր և

անձնուէր ջանքերով նոյնպէս և գործքերով աղգային երեւելի բարերարաց ցանկին մէջ առաջին տեղը բռնողներուն մին ալ աս է ըսել արժանի կը համարինք : Այս այն ազգասէր աղայն է ահա որոյ շնորհիւ քաղաքիս մէջ այս առաջին անգամն է, որ Աղքատասիրաց ընկերութիւն անուամբ հանգանակութիւն մը կազմուելը տեսնելու բարեբաղդութիւնը ունեցանք, որոյ ինք պարագլուխն ըլլալով՝ բոլոր ճշմարիտ Հայ բերաններէ զուարթագին մրմունջներով իւր ցանկալի անունը օրհնուեցաւ :

Որքան անյուսալի կարծուած բան էր մեզի համար այնպիսի ազգօգուտ ձեռնարկութեանց մէջ յաջողիլը, որոյ դէմ ելած ամեն խոչընդոտները արհամարհեց ջնջեց յիշեալ Մեծ աղայն. և անձնանուիրաբար բոլոր ճիգ և ջոհողութիւններ առատօրէն թափեց. մինչև որ հաստատուն խարիսխ մը դբաւ յիշեալ ընկերութեանս անխափան յարատեւութեան և օրքանցօր ծաւալմանը ոյժ և նպաստ ըլլալու. ուսկից ի վեր մինչև ցարդ թէ տեղացի և թէ օտարական խղճալեաց համար պէտք եղած օգնութիւնները կ'ըլլան, մանաւանդ տեղացի խղճալեաց դիւրակեցութեան մասին ահագին ասպատանարան մի է :

Խմբագիր Տէր. կը փութանք սերտ սրտիւ մենք ալ ահա իբր քաղցր պարտք մեր սրտանուէր շնորհակալութեանց թարգման կացուցանել ազգօգուտ Լրագիրդ, իցիլ թէ ինչպէս այս քաղքիս մէջ և նոյնպէս ամեն ուրեք այսպէս ազգասիրութեան անշիջանելի բոցովն վառուած նոր նոր դիւցաղնական ճշմարիտ և առաքինի սիրտեր յարուցանէր երկինք մեր ազգին մէջ. յայնժամ յառաջագիմութեան ասպարէզին մէջ քիչ ատենուան մէջ մեծ և ահագին քայլափոխ մ'առնենին մեզ երկբայելի չափի երեւնար բնաւ :

Հաճեցէք կաղաչեմ Մեծայարդ Տէր. ներկայիս տեղի շնորհել Ձեր ճշմարտահամբաւ

թերթին անկիւններէն մին, որոյ յարստեւ յաշողութեան կամ և մնամ միշտ ջերմ բարեմաղթութեան անձկանօք սրտի :

Ամասիա . 7 Օգոս . 1870 .

ՅԱԿՈԲԻ Ա . ՏԻՆԿԻԼԵԱՆ

Հետեւեալ առանձնական նամակը Գուրապէլէնի գիւղէն գրուած է առանց հրատարակութեան նպատակի, բայց մէջը պարունակեալ հետաքրքրական քանի մը օգտակար տեղեկութեանց համար արժան կը դատենք հրատարակել :

Մուրատչայ (ուր որ վեց ամիսի չափ կեցայ) Պրուսայէն գէպ ի Արեւելք 84 մղոն հեռաւորութեամբ բարձր տեղ մի է որ զառ ի վերը 3-4 ժամ կը տեւէ, տեղը ընդհանրապէս քարոտ է, գիւղին բոլորտիքը ժայռերով պատած թերակղզիի նման միայն մէկկողմէն առջեւը բաց է, աս տեղ բնակութիւն հաստատողները Եփրատ գետին երեւելի ճիւղին (Մուրատ գետին) կողմերէն մէկ քանի ընտանիքներ են եղեր, որ տաճկին բռնաբարութիւններէն ստիպեալ հոս խուսափեր են ու ինքզինքնին աղատած են : անոր համար գիւղին անունը Մուրատ չայ կոչուած է, շատ յայտնի նշաններով կերելի թէ այս գիւղի մօտ ատենով մեծ քաղաք մը եղած ըլլայ :

Բնակիչք վեց հարիւր տնուորի չափ ամենն ալ Հայ են, մէկ Տաճկի տուն մը չկայ :

Օգը շատ մաքուր, ձմեռը աւելի ցուրտ կըլլայ, մարդիկ ընդհանրապէս վայրադ և անկիրթ են ու քաջաւոյժ : Բայց Աւեսարանի յոյսը ըստ մասին չափաւորած է անկրթութիւնն, ապրուստին ընդհանրապէս չերամ, ու այդի տրդիւնք է . խաղողը շատ պատուական է . մարդիկ մանաւանդ նոր սերունդը գիտութեան ընդունակ են :

Աւետարանին գործը հինգ վեց տարիի չափ է որ սկսուած է, բայց յաջողութիւն գտած է,

30-40 տունի չափ Հայ Աւետարանական ընտանիք կան և մէկ եկեղեցի, որուն երէցն է Պատ . Աղեքսանդր ֆեշտմաճեան, Կիրակի օրերը պաշտաման գտնուողներուն միջին թիւը 120-130 են : Ես հոն մինչեւ 43 աշակերտներ ունեցայ, 11ը աղջիկ, Վեցամետայ միջոցին մէջ շատ յառաջադիմութիւններ ցուցուցին : Այս գիւղիս (Գուրապէլէնի) վրայով որչափ որ քիչ կեցած ալ եմ քիչ մը տեղեկութիւն կրնամ տալ : Այս տեղն ալ 72 մղոն հեռաւորութեամբ Պրուսայէն, Հիւսիսային արեւմտեան կողմը կլնայ, այս տեղն ալ շատ բարձր է, օգը և ջուրը մաքուր, հոս ալ Տաճկի չկայ բոլոր գիւղը 8-9 հարիւր տնուոր են, հոս ալ թէպէտ գիւղացի են բայց Մուրատ չայէն քաղաքակրթեալ են . լեզունն մաքուր հայերէնի մօտ, մէջերնին կան ոմանք որ գլխու տէր մարդիկ են, բաւական գիտուն լուսաւորուած մարդիկ կան, նոր շինուած գեղեցիկ եկեղեցի մը ունին . Բաւական խորամանկ մարդիկներ կը գտնուին : Դռները միշտ գոց պահուելու է : Գլխաւորապէս ապրուստին չերամին գործէն է, նախնի բնակութիւն հաստատողները Պարսկաստանէն եկած են կըսեն . արանց և կանանց հագուստը շաշվար է սեւ կտաւէ, կնիկները կը մանեն ու կը գործեն հաստը կտաւ, (Մուրատ չայ ալ այնպէս է), բայց կանանց հագուստը ասանցմէ տարբեր է անոնք շալվար չեն հագնիր, պոյով ենթարի, բայց անկիրթ տեսակէն, որպէս թէ առջեւնէն ու ետեւնէն գողնոց կապած ըլլան . թէ Մուրատ չայի և թէ այս գիւղիս կնիկները կարծես թէ ամենն ալ ակուպի ցաւ ունին, ծնօտնին լաջակով մը կապուած է :

\*\*\*

#### ԲԻԻԹԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Դիտակայ վերջին թիւին մէջ ծանուցած էինք աս Միութեան տարեկան ժողովը, որ գումարեալ էր Պարտիզակ գիւղը : Հիմա աւարտած է

Ժողովը, բայց դեռ իւր արարքներուն մէկ անդեկագիրը հասած չէ ձեռքերնիս, այսու ամենայնիւ ի լրոյ իմացած ենք Ժողովին մէկ յաւերժական դորժքը, որով Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյն պատմութեանը մէջ նոր դար մը կը բանայ : Ժողովը կառավարիչ իւր թեմին մէջ գտնուած Եկեղեցեաց որ՝ Միութիւնը ի պաշտօնէ իր վրայ առնէ օգնութեան կարօտ եղած Եկեղեցեաց հոգը, այն է ինքը քննէ և ստուգէ ամէն մէկ տեղական անհատ Եկեղեցւոյ վիճակն ու կարօտութիւնը և ինքը ջանայ և աշխատի զայն հայթայթել առանց թողելոյ ո՛ր և է արամադրական միջամտութիւն Ժողովին տնօրինութենէն դուրս : Ահա՛ Միասնաբանական մարմնոյն և Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ՝ տարիներէ ի վեր տեղի ունեցած անհամաձայնութեանց մէկ տարրական կէտը աս էր, որոյ ցաւալի փորձերը շատ նուրի նստան աս նորահաստատ Եկեղեցեաց, Եկեղեցւոյ մէկ երկնապարզ և բնական արտօնութիւնն է ինքզինքը կառավարել աւետարանական եղեմին ազատ և անկախ միջնորդութիւն մէջ : Նա աճում և զարգացում կառնէ այս Սուրբ ասպարէզին մէջ : Կուզե՞մ Եկեղեցւոյ Սրբութեան և կենդանի աստուածապաշտութեան մէջ աճումն ու զարգացումը արդիւնել, կուզե՞մ զայն հոգեւոր մեռելութեան մատնել, բռնաբարէ անոր այս իրաւունքը և օտար խնամակալութեան տակ գիր այն : Ահա ամենայն յաջողութեամբ կը հասնիս նպատակիդ, կենդանիի անուն կրող Քրիստոնէական մեռած մարմին մը անշարժ և անզգայ կը պառկի առջիւ, ինչպէս որ եղած է մեր Եկեղեցեաց արդի վիճակը :

Բիւթանական Միութեան աս տարեկան Ժողովը գիւյաղնական քայլ մը առաւ, և ուրախ ենք որ գէթ մասամբ յարմար արեւնին, քանզի քիչ մը ետքը շատ ուշ եղած պիտի ըլլար : Մենք յաջողութիւն և յարաուելութիւն կը մագթենք երկինքէն :

Երուսաղէմայ Սիօն ամառգիրն իւր յուլին թուանշանեալ վերջին թուոյն մէջ մանրամասնաբար կը պատմէ Լատինաց և Ս. Պատրիարքին մէջ տեղը մօտերս ծագած վէճը : Յիշեալ թերթին պատմութեանը նայելով, Նորին Սըրբազնութիւնը առանց կըմկրմալու վճռաբար մերժեր է այն քրիստոնէական սիրոյ վրայ հիմնեալ եղբայրական հիւրընկալութեան շարունակութիւնը, որ մինչև հիմայ ուրիշ տարբերութեանց աննկատ ըլլալով ի սիրոյ թոյլտուութիւն կըլլար : Բայց հիմայ անսխալականութեան վիճ մը յաւիտեան անհնար կրնէ այն մեծ ամբարտաւանին անունը Հայ Եկեղեցւոյ մէջ յիշուիլ :

Եսայի Պատրիարքը իր այս անվեհեր և անշողոքորդ քաջութեամբը մեր նախնի առաքելաշաւիղ վարդապետաց արժանաւոր յաջորդ կը հանդիսանայ : Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հայրերը դիւրաւ դիւրաւ « ամէն » չէին ըսեր Յունական և Պապական Եկեղեցեաց ինքնահրնար ամէն նոր նոր վարդապետութեանց, այլ լրջմտաբար և երկիւղածութեամբ կը քննէին և կը բաղդատէին Աստուծոյ անսխալ Բանին հետ, որով ըստ մեծի մասին զերծ և մաքուր մնաց Հայոց Եկեղեցին միջին դարուց շատ մը Աստուծոյ Բանին հակառակ ծուռ և սխալ վարդապետութիւններէն, թէպէտ աս ընելնուն համար շատ անգամ ծանր նախատինքներու և թշնամանաց կենթարկուէին :

Ճշմարտութեան ախոյեան հանդիսանալը՝ Առաքելական պաշտօնէութեան նուիրական պարտքն է :

## Պ Ա Տ Ե Ր Ա Չ Մ

Մտաց կանխակալ ընդմուռնքը՝ անառիկ բերդերէն ալ աւելի զօրաւոր են : Տակաւին աշխարհ չհամողեցաւ իրաց իրական վիճակին, տակաւին կը խորհինք թէ անշուշտ տակը բան մը կայ, Գաղղիա թագուն միտք մը ունի, որ յանկարծ

և ահա ելի կերպով երևան պիտի բերէ և Գաղղիոյ հողերուն մէջ գտնուած գրեթէ մէկ միլիոնի մօտ Բրուսիական ահեղ բանակը անխնայ կոտորածով նոյն այն հողերուն ներքե պիտի թաղէ : Աս էր ի սկզբան համոզումնիս և աս կը մնայ դեռ, հակառակ իրողութիւնները մէկ կերպով մը կարող չեղան այս թիւր տեսութիւնը այլաշրջել :

Մեր ակնկալութեանցը հակառակ դէպքերուն մէկնութիւն մը կուտանք, և տակաւին խօսքը մերն է կրսենք : Բայց ներկայ փորձերուն մէջ սա ահեղ ճշմարտութիւնը զգալապէս տեսնուած է, թէ մեր ըմբռնումներն ու համոզումները կարող չէին իրաց իրական վիճակին վրայ ազդել, քանի ինքն իրեն ինչ որ է, անանկ կը մնայ և անանկ կը շրջայ, մեր հաւատքը, մեր բաղձանքները, մեր կիրքերը անոր չեն ազդեր, մինչև անգամ մեր խաբուած ըլլալներն ալ ստակ չեն ըններ :

Թէ որ յաղթութիւն բառը երբէք բան մը կը նշանակէ, Գաղղիան այս օրուան օրս ստուգիւ իր թշնամիէն յաղթուած է : Բրուսիական հզօր բանակ մը իր հողը մտած և իր մայրաքաղաքին դուռը հասած է, բոլոր իր կոխած տեղերը աւերակաց կոյտ մը ընելով : Իր կայսրը յուսահատաբար անձնատուր եղած թշնամոյն ձեռքը դերի կը մնայ հանդերձ 100 հազարէն աւելի զորքերով և պաշտօնակալներով : Բուն իսկ ֆաբիոյ լուրերը հաստատեցին թէ վերալորեալ Մաք-Մահոն 40 հազար զորքով դերի ինկաւ : Իրաւ աշխարհիս մէջ բնաւ մէկ բան մը մնայուն ստուգութեան մէջ չէ, կընայ ըլլալ որ վաղը բաներուն ընթացքը փոխուի, և տարբեր հոսանք առնէ, բայց այս օրուան դիրքը աս է, Բրուսիոյ թուրը յաղթութեան փառքով պսակեալ կը փայլի :

## ԽՍՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բիւթանական Միութեան տարեկան Ժողովը իւր թէմին մէջ գտնուած Աւետարանական Եկեղեցեաց Այցելու որոշեր է, Պատ. Աղեքսանդր Ճէճիզեան և Պատ. Աբրահամ Պուղոսեան :

— Անցեալ ուրբաթ առաւօտ պապական Հայոց Պատրիարք Գեր Հասուն՝ Հռովմի Ընդ. Ժողովէն վերադարձ ընելով, Թրեսթի շողենաւով Կ. Պօլիս հասաւ, և իրեններէն դիմաւորուելով չքեղ հանդիսիւ Ղալաթիոյ պապական Եկեղեցին ուղևորեցաւ :

— Հակահասունեանց վրայ ամենեւին ազդեցութիւն ըրած չեն, ոչ անէծքի և բանադրանաց շանթերուն ահաւորութիւնները և ոչ տըղայամտական վեհ և փառաւոր մարդապաշտական արտաքին ցոյցերը : Անոնք մատենին ուր որ դրած էին հոն անշարժ և անողոք կեցած են, մաղ մը չեն խախտած : « Հասունը չենք ուզեր, կաղաղակեն, որովհետև նա մատնիչ է մեր ազգային և եկեղեցական հայրենի իրաւանց և արտօնութեանց, և քակտիչ ու պառակալիչ Հօռին Բրիտանի : »

— Ձայն կայ որ Խալապական զօրքերը քիչ օրէն Հռովմի երկիրը պիտի մտնեն : Եթէ լաւ նկատենք այս բանը արդէն բարոյապէս եղած ըմբռնած է, Խալապի տէրութիւնը Հռովմի երկիրը գրուած է, կը մնայ միայն ձեւապէս և պաշտօնական կատարումը, որ այսօր վաղը ստուգիւ պիտի լսենք :

Հեաւեալ լուրերը Ռոտտսդոյէն ամսոյս 17ին գրուած նամակէ մը առած ենք :

— Երէկ (նախընթաց կիրակի օր) յանկարծ ամենասաստիկ և փոթորկալից հով մը ելաւ, որուն յաջորդեց կարկուտախառն սաստիկ անձրև մը : Նոյն միջոցին Խաչի թաղը փուռ մը կը բռնկի, բայց բարեբախտաբար իսկոյն թաղեցիք վրայ թափելով կը մարնեն : Եթէ

չյաջողէին, հովին սաստկութեանը նայելով, ամբողջ քաղաքը վառնդի մէջ էր :

— Քաղաքիս Հայ Աւետարանական եկեղեցին՝ Պատ. Աբրահամին հրաժարականը ընդունած ըլլալով, Պատ. Հ. Տէր-Ստեփանեանը առժամանակեայ կերպիւ Հովիւ կանչած է :

— Քաղաքիս մէջը Կիւղէքօ անուն Յոյն դեղագործի մը սպասուհին երեքշաբթի օրը թեւէն ծրար մը կապուած ծովեղերքը խեղդուած գտնուեցաւ : Կիւղէքօն և մէկ ուրիշ սպասաւորը բանտարդուեցան և իսթինթադ կըլլուն :

— Ուխտաւորք գինիի և օղիի սով բերին քաղաքիս վրայ այս տարի :

— Զորեանք թիւէն 21-27 դահեկան կը ծախուի, և գարիինը 11-12 :

— Մուտանեայի և Սամսոնի պէս, մեծ հըրդեհ մ'ալ եւդոկիոյ մէջ եղեր է :

— Մարտիւմնու դաշտին մէջ ցորենները շատ առատ եղած են այս տարի :

— Ամասիոյ մէջ ալ չիրամները շատ աղէկ են եղեր այս տարի :

— Հայրենիք անուն շաբաթական նորլրագիրի մը առաջին թիւը անցեալ Շաբաթ օր հրատարակուեցաւ Մեծ. Ա. Վարդանանի խմբագրութեամբ, որոյ յաջողութեանն ու օգտակարութեանը համար ի սրտէ կը մախթենք : Հայրենիքը շաբաթը անգամ մը շաբաթ օրերը պիտի հրատարակուի, տարեկան գինն է 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> մէճլա :

## Ա. Զ. Դ.

### Ե Է Ն Ի Զ Է Ր Ի Ք

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

Թարգմանեալ ի Յունարեանէ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Այս պատմական վիպասանութիւնը, որոյ Յունարէն բնագիրը երկու հատոր է, Հայերէ-

նի թարգմանուելով առաջին հատորը Ն. Շահ-նաղարեան տպարանէն այս օրերս ի լոյս ընծայուեցաւ, և կը ծախուի ամէն Հայ գրավաճառայ խանութ : Առաջին հատորին գինը առանձին 20 դահեկան է, իսկ երկու հատորը այժմէն գնել ուղղը 30 դահեկան պիտի վրձարէ և գրավաճառը անդորրագիր մը իրեն կուտայ, որով երկրորդը ելած ատենը կերթայ կառնէ :

Ուսմանց և գիտութեանց մէջ արժանապէս առաջին տեղը կը բռնէ պատմութիւնը, քանզի նա հիմքրած է ամէն կարգի գիտութեանց և նա բանալի է ամէն ուսմանց :

Մենք շատ բաներու մէջ պարտական ենք Պատմութեան, որ եթէ նորա օժանդակութիւնը չըլլար, ձեռնհաստ պիտի մնայինք, մանաւանդ երբոր նա մեզի մօտ վերաբերութիւն ունի, ինչպէս է Աղգային և հայրենեաց պատմութիւնները :

Եէնիշէրլիններուն պատմութիւնը՝ մեր ազգին երիտասարդութեանը և մանկոցը համար, ոչ միայն հետաքրքրական հաճելի վէպ մ'է, այլ և ամենակարեւոր պատմական գիտելիք մը, որ շատ բաներու մէջ նպաստաւոր և օգտակար կըլլայ ամենուն, կը բաղձանք որ ուսումնասէր հասարակութիւնը յարգէ և քաջալերէ այսպիսի ազգօգուտ ձեռնարկութիւնները :

Իւսկիւտար Պաղլար պաշի Մեծ Փողոցը

4 սենեկով եւ խիստ փառաւոր տեսարանով

ՏՈՒՆ ՄԸ որ ունի հօր, խոհարան, պարտէզ,

գիւղէր, մաղաղա և ամէն ուրիշ պիտանիք,

պիտի ծախուի գիւրամատչելի գնով մը :

Ուղղը կրնայ լրագրոյս գրասենեկէն պէտք

եղած տեղեկութիւններն ստանալ :

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Խ. Հ. ՍԻՄՈՆ ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Զագմաճըլար փող. Ակոբեան խան Ն. 4, 5, 6.